

Javna odgoja hod primitivnih naroda

KOD javne ili društvene odgoje u primitivnih naroda iznenađuje nas zanimljiva činjenica, da izrazito etnologijski stari narodi kao stanovnici Ognjene zemlje i južnoistočni Australijci, andamaneski pigmejci i Starokalifornjani imaju vrlo značajnu odgojnu ustanovu u obliku inicijacije za oba spola, za dječake i djevojčice. Podatke o južnoistočnoj Australiji dugujemo poznatom engleskom misijonararu istraživaču Howittu. A dr. M. Gusinde, urednik »Anthropos«-a, stekao je posebnih zasluga time, što je prvi unio svijetla u do svojega vremena nepoznato područje inicijacije kod stanovnika Ognjene zemlje. Još g. 1920. pošlo mu za rukom tako steći povjerenje urođenika, napose plemena Jama-na, da su ga pripustili k toj svojoj najljepšoj ali i najskrovitijoj svečanosti, pače dali, da kod nje i aktivno sudjeluje. Godine 1922., dakle prije dobrih deset godina, mogosmo onda (Gusinde i pisac ovih redaka) još jednom zajedno prisustvovati svečanosti i sve pobilježiti, što pripada njojzi i što je bitno za nju, te tako spasti za etnologiju i pedagogiju. Najprije ću dakle pokušati kratko i sustavno prikazati osnovnu misao te za razmjerno najstarije slojeve čovječanstva tako značajne ustanove.

Što se tiče vanjskih okolnosti takove inicijacije, obično izaberu za nju kakovo tiho i zaklonjeno mjesto, na njemu sagrađe posebnu kolibu, u kojoj se onda možda ijedne ili čak i mjesece slavi slavlje. Jer ta priredba obuhvata oboje: to je odgojni tečaj i ujedno slava, kod koje u određeno vrijeme ima i plesa, igre i zabave.

Što ti etnologijski stari narodi žele sa svojom inicijacijom postići u odgojnom pogledu, dade se lako svesti na ove točke:

1. Ponajprije je jasno, da imaju pred očima neki odgojni ideal, što ga treba sustavnim odgojnim tečajem ostvariti. Zanimljivo bez sumnje, da i ti primitivni ljudi imaju neki odgojni ideal, a još je zanimljivije znati, kako oni zamišljaju taj ideal. Sve smjera na to, da gojenac bude čestitim i dobrim čovjekom. Što to znači u pojedinostima, vidjet ćemo kasnije. Zasad je dosta primijetiti, da s »čestit i dobar« napose misle na dobro porodice, što će je kandidat prije ili kasnije osnovati, ali onda i na opće dobro. Tako se dakle odmah na početku uzima u obzir oboje: porodica i društvo. Pojedince valja školati i odgojiti za podnošljiv i srećan zajednički život u jednoj i u drugoj zajednici. Dakle na dnu cijele te institucije posve se jasno nalazi socijalnoetička orijentacija.

2. Pažnje je vrijedna činjenica, da čak i ti etnologijski stari narodi znaju, kako je čovjeku potrebna temeljita odgoja, ako želi biti čestit i dobar. Očito je i njima poznato opće ljudsko iskustvo, da nitko nije obično već sam po sebi čestit i dobar čovjek. Do-

sijedno upotrebljavaju onda vrlo energična sredstva protiv slabosti i pogrešaka, koje su u čovjeku, kako ćemo to odmah opširnije prikazati.

3. Inicijacija je u tih naroda za mladež u prelaznim godinama (pubertet). Time pokazuju, da su uvjereni, kako su baš te godine osnovne i odlučne za cijeli život čovjekov.

4. Za cijele inicijacije, koja pokatkad traje i mjesece, izuzimaju se djeca od vlasti vlastitih roditelja i podlažu vodi i kumovima inicijacije. Za te službe, navlastito za vodu, biraju stare, iskuse i ugledne ljude. Kod toga jasno djeluje spoznajda općenito uzevši roditeljski ugled ne dostaje za taj posebni odgoj, što se daje u inicijaciji. Da se mladi čovjek osposobi za život i za njegove zahtjeve, valja ga jednom predati i drugima na odgoju.

5. Tako eto počinje bezuvjetno djelovati primitivna »država« (mjesna skupina) kod posebne odgoje mladeži. Ona popunjava porodicu izvršujući one funkcije, za koje više nije dovoljan ugled ni snaga pojedinih obitelji. Neprekinuto i za tu primitivnu državu posve razumljivo prijateljstvo s porodicom očituje se osobito time, što u jednu ruku — osobito na Ognjenoj zemlji — učesnike slave redaju po porodicama, a u drugu odgojna sredstva u bitnom dijelu odgoje među u ruke jedne porodice (kuma i kume). K tomu dolazi još, da se veliki dio pouke izravno odnosi na obitelj: pojedinci treba da budu dobri ženidbeni drugovi i roditelji.

6. Kod inicijacije tih naroda oba su spola bitno jednakopravna: dječaci i djevojčice polaze pod vodstvom i uz sudjelovanje starijih isti odgojni tečaj. Ali to nipošto ne znači jednostavnu koe dukaciju. Naprotiv, dobro je poznata specifička osebnost i posebne potrebe svakoga spola, pa se prema tome i teorijski i praktički postupa. Uz opće pouke za dječake i djevojčice, daju se i posebne samo za dječake odnosno za djevojčice. Posebne upute ovima zadnjim, djevojčicama, daju vazda starije žene. Da, kad nastupi prva perioda, dobije svaka djevojčica za se u glavnom iste pouke.

7. Uopće je pažnje vrijedno, da odgoja kod tih etnologijski starih naroda nije zadovoljna niti sa samom teorijom niti s jedinom praksom, nego nastoji jedno s drugim povezati, kako to odgovara i našim odgojnim načelima.

8. U te odgoje primitivaca ne manjka spoznaje ni primjene naše poslovice: »verba movent, exempla trahunt (Riječi vuku, primjeri tuku)«. Na Ognjenoj zemlji ozbiljno i predano slave i odrasli u određeno vrijeme inicijaciju. Time je dakako napose zamčena uspješnost odgojnih sredstava. Mladež dan za danom gleda, kako i stariji u glavnom točno obdržavaju izvanjska pravila, sto vrijede za inicijaciju (na pr. govoriti samo, što je potrebno, i to tiho, sjediti i ležati neudobno itd.)

9. Kako je već usput bilo rečeno, prekidaju u određeno vrijeme ples, igra, plesne igre i ostale zabave ozbiljnost odgojnoga tečaja. Dakle spoznali su i to, da luka ne valja jednostrano prena-

peti, nego da mudra odgoja na zgodan način spaja jedno i drugo, ozbiljnost i veselost.

10. Bitna točka na putu do cilja jest toj primitivnoj odgoji vježbanje u svladavanju samoga sebe: u podnošenju gladi i žeđe, a neudobnom držanju kod sjedenja i ležanja, u zauzdavanju jezika, u mnogom bdijenju, u kratkom snu i ranom ustajanju. Kod otoga mnogo djeluje spoznaja i iskustvo: Tko sama sebe svladava, taj će lakše vršiti i ono, što odgoja od svojih gojenaca kasnije traži.

11. Odgoja naime traži što više nesebičnosti mišljenja i rada. Zato kandidate neprestano potiču, da iskazuju ovakove usluge i susretljivosti: da donesu drva i vode, sabiru i dijele jelo, druge pomažu pri poslu itd. Pače kod Jamana na Ognjenoj zemlji ima to sabiranje hrane i dijeljenje svim nazočnima posebno ime: tatu. Pri tom gojenac dobiva uputu, da najprije drugima daje, a onda istom sam jede. Uzme li se u obzir, da se te vježbe često opetuju i to uokvirene svečanom i dojmovima bogatom inicijacijom, ne ćemo se čuditi, da se taj posebni cilj, priučavanje na altruizam, zaista mnogo i postizava.

12. Daljnim osnovnim momentom jest odgoja za auktoritet. Poštivanje starine i starijih članova društva tako je prirodnim dijelom odgojnoga programa, da postaje pojedincima upravo pravom navikom, protiv koje nema prekršaja osim rijetkih izuzetaka, kako smo to osobito mogli vidjeti na Ognjenoj zemlji. Ipak se pokazuje, da se načelo auktoriteta ne zastupa nerazborito, i to osobito u onim slučajevima, kad se mladi čovjek slijedeći vlastitu sklonost odlučuje za život, ako treba i protiv roditeljske volje, napose proti očevoj volji. To se ne događa često, ali su takovi slučajevi poznati, pa se zna dogoditi, da se javno mišljenje zauzme za mladež a protiv nerazborita oca.

13. Potankim istraživanjem na samim mjestima je dovoljno jasno, da i, cijela ta institucija inicijacije, osobito kod urođenika Ognjene zemlje i južnoistočne Australije, nosi na sebi na kraju krajeva vjersku sankciju. Australijsko prapleme Kurnai zamišlja veliko božanstvo (Hochgott) Mungan gnaua (naš otac), a Jamana na Ognjenoj zemlji Hitapuan (moj otac) kao najvišega Gospodara i Čuvara cijele te ustanove. Pače Hitapuan pazi, kako se drže propisi dani kod inicijacije te prema urođeničkom shvaćanju kažnjava njihovo opetovano teže prestupanje bolešću i ranom smrću.

Da li je koji odgojni sustav dobar i svršan, vidi se osobito po njegovim plodovima i uspjesima. Ja držim, da se odgoja tih naroda i stoga stanovišta promatrana ne mora bojati izaći na svijetlo. Bez sumnje potječe ona prijazna i prijatna slika porodičkog i društvenoga života u nižoj lovačkoj kulturi vrlo mnogo baš od tog odgojnoga rada kod inicijacije. Čovjek upravo rukama pipa, kako je duboko djelovanje stare dobre odgoje, ako u isti mah ima posla i s urođenicima, koji ostadoše bez inicijacije, bilo što su sami tako htjeli, bilo što radi prilika nisu mogli do nje doći. To smo imali prilike iskusiti na Ognjenoj zemlji. Dok je općenito rad i op-

ćenje s onim pojedincima, koji su još prošli staru školu, bilo ugodno, dotle su mnogi drugi, osobito mladi ljudi, koji su uvijek izmaknuli inicijaciji i zbog svojega doticaja s Evropljanima skloniji bili »novome« i »prosvjećenosti«, znali biti upravo nesnosnima. Kao obično, spojili su i oni s nepoznavanjem dobroga staroga neotesanosti glupaka i umišljenih veličina.

Time bi bio gotov sustavni kratki prijelaz načina javne odgoje kod etnologijski starih naroda. Da tu sliku još malo oživimo i produbimo, iznijet ćemo nekoliko nauka, koje se obično daju kod inicijacije. Ti nauci zaslužuju posebnu pažnju, jer se u njima napose odsijeva onaj zadnji cilj, što ga prema urođeničkom *shvaćanju* mora imati inicijacija. Tako daju Jamana na Ognjenoj zemlji gojencima između drugih i ove upute: »Sad si ovdje u kolibi inicijacije, i moraš u njoj ostati sve do kraja. Tu ti valja slušati starije. Slušaj savjete, koje ti budu ovdje dali, i to cijeli svoj život. Budi uvijek marljivim poslenikom, ujutro ustaj rano. Pomaži djecu, koja nemaju više roditelja, budi u pomoći bolesnicima, koji se sami ne mogu poslužiti. Susretneš li slijepca, zauzmi se za nj i pokaži mu put. Budeš li sve to vršio, reći će drugi ljudi o tebi: To je zbilja dobar čovjek! Kad se oženiš, pomoz svojoj ženi kod posla, pa donesi kadgod drva i vode, jer ti si čovjek pa si jači. Ako ti se u lovu nasmijala sreća, podijeli je s drugima i pokaži im zgodna mjesta. Pomoz malu djecu, koja su potrebna, pa makar i ne bila iz tvoje porodice ili rodbine; odvedi ih k njihovoj materi ili u njihovu kolibu. Ne smij se, ako koje padne ili leži u vodi, nego ga radije odmah podigni i odvedi k roditeljima. Bit će ti zato zahvalni. I ne zaboravi svaki se dan sjetiti ovih savjeta. Upamti ih dobro! Ako naime danas zanemariš jedan običaj, tad ćeš doskora napustiti i drugi i treći, i napokon će biti sve zaboravljeno. A ako budeš sve vjerno obdržavao, bit će ti život ugodan.«

Kod praplemena Kurnai u južnoistočnoj Australiji daju i ističu osobito dječacima kod inicijacije ove etičke zakone:

1. Slušaj roditelje i pokoravaj im se;
2. Što imaš, podijeli s prijateljima;
3. Živi u miru sa strancima;
4. Ne ima; *odnošaja* s djevojkama i s u da tim ženama;
5. Obdržavaj zabranu jela, dok te stariji nje ne oproste.

Ali da ne bude nesporazuma, moram izričito istaknuti, da inicijacija nije kod svih primitivnih naroda tako prijatna i prijazna kao u navedenim primjerima. Osobito se u tom pogledu često slabije iskazuje kultura takozvanih viših totemističkih lovaca. Značajne posebnosti njihovih inicijacija su osobito u tome, što se daju samo dječacima, i što je vrhunac inicijacije u tom, da ih obrežu. Ta inicijacija ne će da zna za djevojčice te je osim toga jako upearena protiv žena: momcima tom zgodom nerretko zapovijedaju, da se otsele ne smiju pokoravati materama. Totemistička inicijacija nosi dakle u sebi jake tendencije protiv porodice, isto je tako nezdravo vjerska t. j. bezvjerska, jer se u njoj širi cijelo čudo ma-

gičkih običaja i praktika. Pače zna doći dotle, da se sustavno provode neka nečudoredna djela, i tako inicijacija postaje kvarioai-com mladeži. Takovih stvari nalazimo osobito na području Južnoga mora, kod naroda na Novoj Gvineji, ostale Melanezije i Australije.

Sva je prilika, da s time valja povezati i ona strašna mučenja, kojima kod više primitivnih naroda muče dječake kod inicijacije. Tako se nerijetko kod sjevernoameričkih Indijanaca događa, da kandidate objese užetima, provučenim kroz njihovu kožu, a pri tom paze osobito na to, da ničim ne dadu bolu oduška. Po drugim mjestima opet moraju dječaci trpjeti bičevanje ili kakove bolne operacije. Kod plemena Nuer na gornjem Nilu je običaj, da odraslijim dječacima naprave na čelu oštre i duboke ureze, koji su kasnije, kad zarastu i postanu jakim brazgotinama, dika i ponos svojih gospodara. Čovjeka srsi prolaze, kad čita, kako ceremonijar obavlja tu operaciju. »On metne nož posred čela pa povuče njime iznad obrva sve do nad desno uho presjekavši žile i sve do kostiju. To je glavni rez i ujedno najbolniji. Po prilici centimetar više dolazi novi pa onda opet novi rez, svega šest. . . Gubitak krvi kod te operacije je strašan, često opasan za život.«

Ali ipak ima i kod naroda takove kulture kod inicijacije još uvijek i pouka, koje zaslužuju poštovanje i priznanje nas Evropljana. Evo jednoga primjera za to! Kad crnačko pleme Ačuabo, koje nastava portugalsku istočnu Afriku, priredi inicijaciju za dječake, tad se rado predaju socijalnoetički propisi u obliku pjesama, koje se često opetuju, očito stoga, jer se tako bolje usijeku u pamet. Glavni sadržaj takove poučne pjesme jest ovaj: »Vidiš li drugo koje dijete, tada ga bez razloga ne tuci. I, ako je na njemu što-god zla, tad ga ne grdi. I, ako je bez oka ili ako šepa, ne rugaj mu se. I, ako susretnete starca, pa vas on što-god upita, odgovorite mu s velikim poštovanjem. I ne smijte se s njime, jer, koliko je do njega, i on sam ne bi htio biti takovim. I tko takova čovjek* ismijava, ne ruga se čovjeku nego se narugao zapravo Mulugu (—najviše Biće), Nego, ako sastanete kojega starca, tad ga poštu-jete, kako svoje očeve štujete.

I, ako imaš jela, a on (= starac) je gladan, daj mu jesti! Jer Mulugu vidi, da je takav mladić dao jesti starcu, kad je ovaj bio gladan. I, ako sretnete zrela čovjeka, ne prođite kraj njega kao nijemi, nego skinite šešir ili priklonite štit. I, ako dodete kama. gdje ima ljudi, i onda skinite šešir i molite da smijete ući. I, ako morate gdje-god zapitati što-god, pitajte s velikom čednošću. Ako se tako vladate, tad će vas ljudi hvaliti i reći: Ova djeca ovdje dobro su poučena.

I, ako vidiš stvari, koje pripadaju tvojem drugu, tad ne snuješ naprosto s njima otići, pa makar ti ne znam kako omiljele, nego, ako možeš, izmoli ih ili kupi od njega. Jer Mulugu je i tebi dao mišicu, da je upotrijebiš za posao.

I, kad dođete doma, poštujujte svoje očeve. Pa, iako bi se kadgod ljutili na vas, ipak ih ne smijete tući, nego morate slušati, što vam kažu i što od vas traže.«

Poput kućne tako i javna odgoja u primitivnih naroda odaje načela i metode, da upravo mnogo prastare ljudske životne i odgojne mudrosti, da bi se i današnja pedagogija sigurno mogla pače i morala time koristiti. Poznati švicarski etnolog i pedagog prof. dr. Knabenhaus opazio je to još pred dobar niz godina te izrekao ovim riječima, kojima i mi želimo završiti ovaj svoj članak: »Na koncu bih se još jednom osvrnuo na tako upadnu činjenicu, da baš narodi tečevinama materijalne kulture najsiromašniji provode cijeli niz najmodernijih odgojnih postulata. Tu se ponovno upravo sjajno očituje ona tako često slavljena divna imanentna svršno-tih prastarih kultura. To je novi dokaz, kako etnologija krije u sebi blago znanja, kojim nesamo da možemo doći do najdubljih pogleda. što nam očituju bit i potrebe ljudske prirode, nego i koje nam je kadro dati i mnogi vrlo vrijedni mig za rješenje savremenih kulturnih problema, samo ako ga dobro upotrijebimo.«

W. Koppers S, V. D.

		V:
•	i FIAT LUX! !	•
w.....		!*

KULTURNE TEČEVINE I HUMANOST SLOBODNOZIDARSKOG REŽIMA U ŠPANJU! PREMA IZVJEŠTAJU JEDNOGA NEKATOLIČKOG LISTA.

»The Birmingham Post« jedne su od najuglednijih engleskih *nekatoličkih* novina. Uzmu li se u obzir naočale, kroz koje anglikanci i protestanti svijtu boja obično gledaju katoličku Crkvu, a napose red Družbe Isusove, to se mora priznati, da svjedočanstvo u prilog katolicizma i rečene Družbe iz tih redova dvostruko vrijedi, i da je sve prije moguće, negoli da će povrijediti objektivnosti iz posebne naklonosti prema katolicizmu. Stoga prenosimo ovdje izvještaj o Španjolskim prilikama, što ga donosi spomenuti list u svojem broju od 2. studenog 1932. pod naslovom; »Threat to Religion in Spain — Removal of Guarantees of Freedom — Dividing the Nation against itself. (From Our Own Correspondent). Madrid, November 1. — Teško si ga vjeri u Španiji. — Zbogom zajamčena slobodo! — Kidanje narodnog jedinstva. (Od našega vlastitoga dopisnika). Madrid, 1. studenoga.

Zakonskim prijedlogom o vjerskim zajednicama, redovima i kongregacijama kortesi hoće da riješe jedan od najtežih i najpipavijih problema, što ih donijela republika, pa bi njegovo raspravljavanje tražilo najveći mir i nepristranost. Međutim revolucijska skupština u Madridu ne daje nade, da će ti tako potrebni uvjeti odnijeti pobjedu, te se na koncu konca čini sigurnim, da se sjećaju vjernoga naroda sprema novi udarac, jer savršeno nepotrebno žele republiku prikazati kao oblik vladanja, koji se ne da složiti sa slobodnim ispo- vijedanjem vjere.